

malla eroja niiden välillä sekä tapoja, millä ne käyttäytyvät... Voimme oppia myös muiden kokemuksesta samoin kuin omastamme. Meidän ei tarvitse kokea kaikkea itse, voimme myös lukea, mitä muut sanovat. Sillä jos lukemamme sijoittuu sellaiseen ilmiöluokkaan, jonka me jo tiedämme, me ymmärrämme sen. Tämä muodostaa perustan sille, mikä arvo kirjastopalveluilla on yhteiskunnalle. Lukemalla hankittu informaatio voi olla toisenkäden informaatiota, mutta ei silti yhtään vähemmän käyttökelpoista.» (s. 41)

Uudessa kirjassaan Foskett toistaa jonkin verran ajatuksia, jotka ovat tuttuja jo hänen aikaisemmasta tuotannostaan. Perusasioiden toistaminen lienee joskus kuitenkin paikallaan, jotteivat ne hautautuisi irrallisten informaatiopalasten alle. Foskett katsoo aiheelliseksi toistaa mm. ajatukset teorian ja käytännön suhteesta, jotka hän on esittänyt jo artikkelissaan »Kirjastotiede ja informatiikka kehittyvänä tieteenalana — koulutuksellisia näkökohtia» (ilmestynyt suomeksi UDK ry:n tieteellisessä julkaisusarjassa). Foskettin mukaan teoria ilman käytäntöä on steriiliä, mutta käytäntö ilman teoriaa on sokeata. Mitä lujempi on teoreettinen ote, sitä vankempi on käytännön kokemus.

Kehä kiertyy umpeen. Aloitin Foskettista henkilönä, joka on onnistunut yhdistämään teorian ja käytännön omassa työssään. Lopetan Foskettin sanoihin teorian ja käytännön suhteesta. En soisi asian käsittelyn kuitenkaan päättyvän tähän. Teorian ja käytännön suhteessa lienee tällä hetkellä todella jäsentämisen tarvetta. Pathways for Communication -teoksen lukemista voi suositella, koska se auttaa siirtymään keskustelussa seuraavalle tasolle.

Mirja Iivonen

Viitteellisillä poluilla

Griffith, Belver & Small, Henry, The structure of the social and behavioral sciences literature. Stockholm papers in library and information science. Royal institute of technology library. 1983.

Griffith ja Small ovat tutkineet viiteanalyysin avulla mahdollisia luonnon- ja yhteiskuntatieteiden välisiä eroja. Arvioitavana olevassa tutkimuksessa he käyttivät yhteisviittausanalyysiä, jota he ovat aikaisemmin soveltaneet erikseen luonnontieteelliseen kirjallisuuteen. Tutkimuksen aineistona oli Social Science Citation Indexin (SSCI) vuosien 1972—1974 tietokanta.

Tuona aikana eniten viitatuista yhteiskuntatieteiden dokumenteista suurin osa oli psykologian alalta. Tulos ei ollut yllättävä, sillä SSCI:n aikauslehtivalikoimassa psykologialla on vankka edustus. Toinen tulos oli se, että eniten viittauksia, yli 200 viittausta, saaneet lähteet olivat monografioita — mukaan mahtui vain pari aikauslehti-artikkelia. Tulos poikkeaa selvästi luonnontieteistä saaduista viiteanalyysin tuloksista. Niissähän aikauslehtien asema on keskeinen.

Tekijät ryhmittelivät 26 eniten viittauksia saanutta dokumenttia pikaisen sisällönanalyysin avulla neljään ryhmään. Ensimmäisen muodostivat 'populaarit' kirjat, muun muassa Tofflerin »Future shock» ja Kuhnin »Structure of the scientific revolutions». Toisena ryhmänä oli metodikirjallisuus. Kolmas ryhmä sisälsi tutkijain merkittäviksi arvioimia käsitteellisiä töitä, joita mielestäni voisi pikemminkin luonnehtia joko uutta teoriaa luovaksi tai aikaisempia teorioita integroivaksi kirjallisuudeksi. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi Chomskyn, Neisserin, Festingerin, Parsonin ja Mertonin teoreettisia pääteoksia. Neljännen ryhmän muodosti sellainen kirjallisuus, jossa tutkitaan tai sovelletaan tuloksia yhteiskunnallisiin ongelmiin. Näihin kirjoihin kuului muun muassa Colemanin ym. »Equality of educational opportunity». Kirjojen sisällön laadullinen pika-analyysi tuotti siis varsin järkevältä tuntuvia ryhmiä: populaari-, metodi- ja teoriakirjoja sekä tutkimustulosten soveltamista yhteiskunnallisiin ongelmiin käsitteleviä julkaisuja.

Erilisiin ryhmittelyihin perustuvien lisäanalyysien avulla tutkijat päätyivät esittämään, että yhteiskuntatieteissä käytettävä kirjallisuus on luonnontieteiden kirjallisuutta teoriarikkaampaa, vanhempaa ja monografiapitoisempaa. Yhteiskuntatieteiden sisällä tilastometodisesti »pehmeät» alueet käyttävät »kovempia» vanhempia, teoriarikkaampia julkaisuja ja monografioita.

Luonnontieteistä saatujen aikaisempien tulosten perusteella yhteiskuntatieteet näyttäisivät tutkijain mukaan olevan »patologisessa» tilassa. Ne käyttävät vanhaa kirjallisuutta ja äärimmäisen paljon kirjoja suhteessa artikkeleihin. Luonnontieteissä uudet löydökset ja teoreettiset sekä metodiset kehitykset julkaistaan nopeasti tieteellisissä aikauslehdissä. Patologialla tutkijat ilmeisesti tarkoittavat hieman samaa kuin Kuhn puhuessaan kriisisajan tieteestä, kun normaalitiede ajautuu umpikujaan anomalioiden vuoksi.

Pohtiessaan tulostensa pohjalta yhteiskuntatieteiden erilaisuutta luonnontieteisiin nähden tutkijat toteavat edellisten joko olevan patologiaa tai sitten (luonnon)tieteen (science) metodi ei sovellu hyvin niiden tutkimuskohteisiin. Syitä tähän voi-

daan heidän mukaansa etsiä eri suunnilta. Yhteiskuntatieteiden käsitteet ja metodit (paradigmat) saattavat muuttua hyvin hitaasti. SSCI:n kirjallisuus saattaa olla periferistä muutosten kannalta. Toisaalta aikakauslehtiartikkeli saattaa olla yhteiskuntatieteissä huono kommunikaatioväline, sopimaton keskustelulle monimukaisista asioista. Erot saattavat johtua myös siitä, että tulosten kumoamisen periaate ei ole rakentunut niin tiukasti käyttäytymistieteiden asettamuksiin kuin luonnontieteisiin. Monet yhteiskuntatieteiden eniten siteeratuista tutkimuksista eivät tutkijain mukaan täytä Popperin vaatimusta niiden tulosten periaatteellisesta kumottavuudesta. Ts. on mahdotonta konstruoida olosuhteita, joissa niitä voitaisiin edes periaatteessa testata. Lisäksi käyttäytymistieteet saattavat poiketa luonnontieteistä siinä, että niillä on useampia lähestymistapoja tutkimuskohteeseensa. Näin ollen monet lähestymistavat ovat vanhoja ja tarjoavat useita vaihtoehtoja, joista uusi samaakin tutkimuskohdetta käsittelevä tutkimus voi ponnistaa.

Loppupontenaan Griffith ja Small toteavat olevan ilmeistä, että luonnon- ja käyttäytymistieteiden julkaisujen levitysjärjestelmien näennäiset samankaltaisuudet saattavat kätkeä niiden toimintatapojen erilaisuuden. Lisäksi he päättelevät aineistonsa perusteella, että käyttäytymistieteisiin kätkeytyy suuria epistemologisia vaikeuksia, jotka ilmenevät vain tutkittaessa näiden tieteiden käyttämän kirjallisuuden rakennetta. Viimeinen lause pitää paikkansa, mutta asia käy viiteanalyysin tuloksia paremmin ilmi yhteiskuntatieteiden perusteista käytävästä keskustelusta.

Tutkimuksen tulokset eivät ole hätkähdyttävän uusia. Yhteiskunta- ja luonnontieteiden suhteista käytävä keskustelu on edennyt pitemmälle tieteenfilosofian piirissä. Viiteanalyysin eksploratiivinen soveltaminen Griffithin ja Smallin tavoin ei vaikuta kovin antoisalta. Viiteanalyysia pitäisi yrittää käyttää väliseen esim. tieteenfilosofian piirissä kehitettyjen tieteiden luonnetta tai tieteen edistymistä käsittelevien teoriain testaamiseen ja kehittelyyn, sikäli kuin se on mahdollista. Yritys voi tyssätä siihen yhteiskunta- ja humanistisillekin tieteille ominaiseen piirteeseen, että teorialat ovat niin laajoja ja epäspesifejä, että niitä on hyvin vaikeaa koetella millään perinteisellä empiirisellä tavalla. Voidaan myös ajatella, että yhteiskuntatieteet pyrkivät monografioissaan jäsentämään suhteellisesti laajempia todellisuuden alueita kuin luonnontieteet. Luonnontieteiden teorialat ovat yleensä eksaktimmin muotoiltuja, niin että niitä voidaan pyrkiä testaamaan. Kiinteämmän ja täsmällisemmän teoriaperinteen pohjalta nämä testaukset eivät edellytä monografian laajuista asiain pehjustamista, jotta ne voitaisiin hyväksyä tai hylätä. Tulee myös ajatelleeksi, että yhteiskuntatieteissäkin on alueita, joilla jokin teoria on eksaktimmin muotoiltu. Sen kehittäminen ja testaaminen on sen luonteista, että tieto siitä välittyy parhaiten aikakauslehtiartikkeleina. Tämäntapaisten yleisimpien kysymysten ratkomisen apuna viiteanalyysia on harvoin käytetty. Siinä sillä kuitenkin saattaisi olla hedelmällistä käyttöä.

Pertti Vakkari